

Морозов Демід Анатолійович, викладач циклу загальноправових дисциплін Луганського центру первинної професійної підготовки «Академія поліції» Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПОСІВУ АБО ВИРОЩУВАННЯ СНОТВОРНОГО МАКУ ЧИ КОНОПЕЛЬ

Реалізація державної політики щодо боротьби з наркозлочинністю передбачає посилення заходів з протидії незаконному культивуванню нарковмісних рослин, що значною мірою залежить від якості розслідування злочинів, передбачених статтею 310 Кримінального кодексу України (Посів або вирощування снотворного маку чи конопель). Дослідження слідових комплексів та способів вчинення зазначеного кримінального правопорушення відбувається за участю експертів різних галузей (хімії, біології, ґрунтознавства, агрономії тощо). Проте, найпоширенішою формою використання спеціальних знань у цьому напрямку є проведення судових експертиз.

Для встановлення предмету злочинного посягання незаконного культивування нарковмісних рослин обов'язково призначаються судові експертизи матеріалів, речовин і виробів з них. На розгляд експертів можуть надаватися як рослини в цілому, так і їх частки. Важливим є те, що дослідження коноплі (рослина будь-якого виду роду *Cannabis*) або снодійного маку (рослина виду *Papaver somniferum* L) з метою встановлення їх належності до об'єктів, що містять наркотичні речовини, становить компетенцію *біологічної експертизи*.

Відповідно до пункту 24.1 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5 (далі – Інструкція № 53/5) біологічна експертиза досліджує об'єкти рослинного та тваринного походження, серед яких є листя, стебла, квіти, сіно, соломка, кора, деревина, коріння, плоди, насіння, зерно, спори, пилок тощо, продукти життєдіяльності рослинних і тваринних організмів [1].

Завдання біологічної експертизи полягає у встановленні належності об'єктів рослинного походження до конкретного біологічного таксона (роду, виду тощо), а також виявлення мікрооб'єктів зазначеного походження в будь-якій масі або на предметах обстановки місця події (предметах-носіях), встановлення спільної родової (групової) належності декількох порівнюваних об'єктів, з'ясування належності об'єктів біологічного походження до одного цілого, визначення біологічних характеристик стану об'єкта, у тому числі зернових та зернобобових культур (стадії розвитку організму, причин та часу змін його стану, механізму пошкодження тощо).

Для встановлення належності виявленої коноплі або снодійного маку до наркотичних засобів у Інструкції № 53/5 пропонується орієнтовний перелік питань, які можуть бути винесені на розгляд експертів, а саме: яка природа даного об'єкта? Якщо він біологічного походження, то яка його таксономічна належність? Чи є на предметі-носії (зазначається, якому саме) мікрооб'єкти

(частки) біологічного походження? Чи мають дана маса та зразки, вилучені в конкретному місці, спільну родову (групову) належність? Чи могли за певний строк статися ті чи інші зміни в розвитку рослинного об'єкта (чи могла рослина за певний час вирости до наявних розмірів)? Який вік рослини, її частин? Чи належить дана рослина (подрібнені частки рослини) до таких, що містять наркотичні речовини? Якщо так, яка її таксономічна належність? Чи складали раніше дані зразки наркотичних засобів одну масу? Чи мають дані зразки наркотичних засобів спільну родову (групову) належність (за способом виготовлення, місцем вирощування тощо) [1]?

Якщо в підозрюваного або суб'єкта господарювання, який незаконно здійснював культивування, розмноження, заготівлю нарковмісних рослин, було вилучено насіння і садивний матеріал коноплі або снодійного маку, то необхідно встановити: чи відповідають зразки зернових (зернобобових) культур, що були надані на дослідження, вимогам Державного стандарту України (ДСТУ) за показниками: масова частка білка; масова частка сирової клейковини; якість клейковини; число падіння; вологість; сміттєві та зернові домішки; сажкове зерно; маса

1000 насінин (зерен) (натура)? Чи відповідають зразки зернових культур, що надані на дослідження, за їх характеристиками умовам контракту на поставку? Чи є дані об'єкти частинами одного цілого?

За умови, коли у ході проведення процесуальних дій було вилучено речовини хімічного походження, які використовувалися злочинцем для вирощування нарковмісних рослин, зокрема мінеральні добрива, отрута від шкідливих комах, проводиться *експертиза речовин хімічних виробництва та спеціальних хімічних речовин*. За її допомогою встановлюється належність пестицидів до стандартизованої групи (виробничої, хімічної тощо) відповідно до існуючої класифікації, а також природа речовини, наданої на дослідження. На вилучених предметах-носіях можливо виявити нашарування спеціальних хімічних речовин. Особливого значення для розслідування, з метою визначення спільності родової належності, набуває порівняльне дослідження хімічної речовини, вилученої на ділянці вирощування культур та в інших місцях.

В окремих випадках при досудовому розслідуванні злочинів, за статтею 310 КК України, може призначатися *судово-агротехнічна експертиза*. На її вирішення можуть бути поставлені такі питання: Чи могла вказана культура бути зібрана з даного поля або ділянки? Чи є надана культура з врожаю цього року? Чи мають посіви нарковмісної культури дикий або культурний характер? та ін. [2, с. 165].

Дослідження нашарувань ґрунту, виявленого на взутті, колесах транспортного засобу, сільськогосподарського інвентарю з метою встановлення його походження з конкретної місцевості, де відбувалося культивування рослин, є завданням *судово-грунтознавчої експертизи*.

При призначенні даної експертизи на вирішення експерта-грунтознавця можуть бути поставлені такі питання: Чи є на наданих об'єктах ґрунтові (ґрунтово-рослинні) нашарування? Чи мають вони загальну групову належність з ділянкою місцевості, на якій виявлено схованку? Якщо так, то чи походять вони з цієї ділянки? [2, с. 169].

Якщо під час проведення обшуків помешкання у підозрюваного було виявлено спеціальну літературу, чорнові записи з описом методик культивування рослин та рецептур медичних препаратів рослинного походження, ці предмети вилучаються для проведення з ними подальших

досліджень в межах почеркознавчої експертизи або технічної експертизи документів. Крім того, наведені експертні дослідження можуть проводитися при виявленні факту підробки документів, що складаються суб'єктами господарювання, які уповноважені здійснювати культивування, розмноження, заготівлю нарковмістних рослин.

Не менш вагоме значення для розслідування цих злочинів має *комп'ютерно-технічна експертиза*, за допомогою якої можливо дослідити сліди, залишені на електронних носіях інформації. Наприклад, коли злочинець використовував комп'ютерну техніку для отримання відомостей про технологію вирощування нарковмістних рослин. Так само, коли підозрюваний використовував мобільні пристрої для: спілкування зі співучасниками злочину; фотографування і відеозйомки вирощеної культури, а також збереження відповідних зображень та відеозаписів на електронних носіях інформації; орієнтування на місцевості за допомогою спеціальних комп'ютерних програм з функцією GPS-позиціонування тощо.

На вирішення комп'ютерно-технічної експертизи можуть бути винесені такі питання: Чи є на наданому на дослідження апаратному засобі чи носіїві інформації відомості про факти та місця культивування нарковмістних рослин? Через яких провайдерів відбувався обмін інформацією з даного апаратного засобу, на які електронні адреси абонентів? Який зміст інформації з електронної пошти? Коли було збережено інформацію на електронному носіїві?

Таким чином, нами було розглянуто особливості призначення судових експертиз при розслідуванні незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель. Цілком очевидно, що запропонований перелік експертиз не є вичерпний, оскільки в процесі розслідування цих злочинів, у залежності від конкретної слідчої ситуації, можуть виникати різноманітні завдання, вирішення яких можливе лише через проведення відповідної судової експертизи.

Список використаних джерел

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [Електронний ресурс]: наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/print1480512542474936>. – Назва з екрана.

2. Кривонос М. В. Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / М. В. Кривонос. – Суми, 2016. – 301 с.